

УДК 364.3

Мельник Т.А.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ

З початку 1990-х років в Україні було проведено низку реформ пенсійної системи, яка, згідно з чинним законодавством, має складатися з трьох рівнів. На практиці функціонує лише два рівні: система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування і добровільне недержавне пенсійне страхування, яке поступово розвивається. Накопичувальний рівень загальнообов'язкового державного пенсійного страхування досі не запроваджено в Україні. Здійснені реформи пенсійного забезпечення не сприяли вирішенню ключових проблем, таких як дисбаланс між доходами і витратами Пенсійного фонду України й забезпечення його довгострокової платоспроможності. Вказані виклики загострилися у зв'язку з військовими діями та економічною нестабільністю в країні. У цьому контексті актуалізується потреба у розробці та впровадженні ефективних підходів до реформування пенсійного забезпечення.

Останніх шість років кількість осіб, які отримують пенсійні виплати, кількість застрахованих і найманих працівників щорічно зменшувалася (рис. 1). Зменшення спричинила економічна криза внаслідок пандемією COVID-19, а повномасштабна війна значно посилила цей негативний тренд.

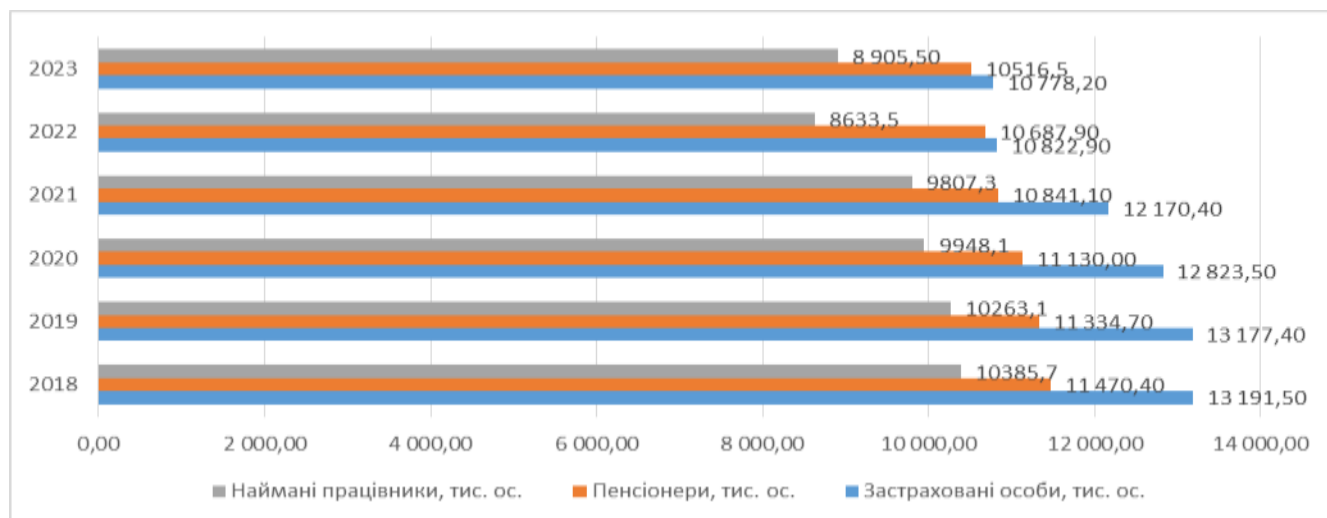

Рисунок 1 – Динаміка чисельності залучених в солідарній системі України

Джерело: складено автором з використання [1; 2, с. 14-16]

Ефективність функціонування вітчизняної солідарної пенсійної системи залишається низькою, про що свідчить коефіцієнт заміщення, який у 2016-2023 роках становив в межах 0,28-0,33 (рис. 2). Цей показник в 2016-2023 роки є значно нижчим за мінімально рекомендований рівень у 0,4, визначений Міжнародною організацією праці [3, с. 79], що демонструє суттєве зниження рівня доходів населення в Україні після виходу на пенсію. Для порівняння, у 2012-2015 роках коефіцієнт заміщення перевищив 0,4. Проте починаючи з 2014 року показник почав знижуватися, що можна пояснити як негативний вплив військових дій на українську економіку, так і відсутність системних реформ у сфері загальнообов'язкового пенсійного забезпечення в Україні.

Сьогодні солідарна пенсійна система в Україні не забезпечує соціальну

справедливість для пенсіонерів. Існуюча значна різниця в розмірах пенсії, а саме: від значної виплати для окремих категорій громадян до майже мінімального рівня для переважної кількості пенсіонерів. Така ситуація погіршує загальне відчуття нерівності серед населення та не відповідає базовим принципам соціального забезпечення.

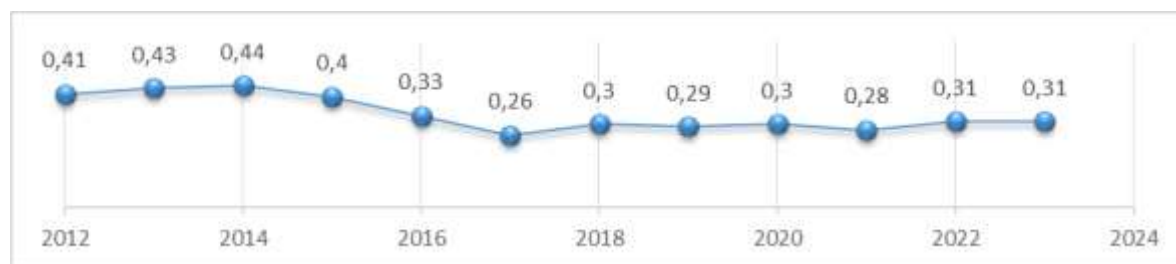

Рисунок 2 – Показник заміщення в Україні

Джерело: складено автором з використання [1; 4; 5, с. 190; 6, с. 195]

Необхідно також здійснити уніфікацію правил нарахування пенсії, використовуючи єдине законодавство для всіх пенсіонерів без виключення. Ситуація, коли нарахування пенсії виплачується за нормативними актами, що діяли на момент виходу працівників на пенсію, а тим паче на момент коли працівників приймали на роботу, є неефективною та несправедливою. Такий підхід можна порівняти з абсурдною практикою, за якою підприємство продовжувало б сплачувати податки за податковими законами, чинними на момент їх заснування.

Крім того, доцільним є перегляд порядку нарахування єдиного соціального внеску для високих заробітних плат, що дозволило би підвищити платоспроможність пенсійного фонду [6, с. 193]. На законодавчому рівні встановити пенсійні виплати особам пенсійного віку, без виключень. Особи, які за вислугою років мають право на пенсійні виплати, повинні отримувати її у випадку, коли вони дожили до пенсійного віку. Саме тому необхідно негайно перерахувати пенсії за вислугу років всім хто їх отримує за одним чиним законом без виключень. Доцільно було би запровадити механізми відповідальності за недотримання чинного пенсійного законодавства та унеможливити перегляд пенсій через судові позовні вимоги за старими законодавчими нормами.

Сучасна система державного пенсійного страхування потребує невідкладних змін, спрямованих на адаптацію соціальних стандартів до реальних економічних умов. Основним пріоритетом має бути встановлення мінімального розміру пенсії (прожиткового мінімуму), який забезпечував би гідний рівень життя для українських пенсіонерів. Такий підхід сприятиме зниженню рівня бідності серед осіб похилого віку та забезпечує виконання державою своїх соціальних зобов'язань.

Література:

1. Дані про середній розмір пенсійної виплати. Пенсійний фонд України: веб-сайт. URL: <https://www.pfu.gov.ua/statystyka/dani-pro-serednij-rozmir-pensijnoyi-vyplaty/> (дата звернення: 20.11.2024).
2. Звіт про роботу та виконання ПФУ у 2023 році. Пенсійний фонд України: веб-сайт. URL: <https://www.pfu.gov.ua/2164882-zvit-pro-robotu-ta-vykonannya-byudzhetu-pensijnogo-fondu-ukrayiny-u-2020-rotsi-2/> (дата звернення: 20.11.2024).
3. Кривошлик Т. Загальнообов'язкове державне пенсійне страхування у системі пенсійного забезпечення України. *Економічний аналіз*. 2020. Т. 30. № 1. Ч. 2. С. 75-82.
4. Макроекономічні показники. Національний банк України: веб-сайт. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/macro-indicators> (дата звернення: 20.11.2024).
5. Мельник Т.А. Проблемні аспекти розвитку системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування в Україні. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки*. Вип. 1(34). Кропивницький: ЦНТУ, 2018. С.188-197. URL: <http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/handle/123456789/8866> (дата звернення: 20.11.2024).
6. Мельник Т.А., Коцюрба О.Ю. Сучасний стан пенсійного страхування в Україні. *Центральноукраїнський науковий вісник. Економічні науки: зб. наук. пр.* 2023. Вип. 10 (43). С. 194-202.